

NORGES HØYESTERETT

Den 27. september 2011 avsa Høyesterett dom i

HR-2011-01805-A, (sak nr. 2011/361), sivil sak, anke over dom,

A (advokat Lars Edvard Landsverk – til prøve)

mot

Staten v/Pasientskadenemnda (advokat Ole Andresen)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Webster**: Saken gjelder utmåling av erstatning for tap av forsørger – nærmere bestemt om sparing til fremtidig forbruk kan anses som forsørgelse.
- (2) As ektefelle, B, falt kvelden 5. juli 2004 i vannet fra en gummibåt med påhengsmotor og ble påført hodeskader. Akuttmedisinsk kommunikasjonsentral – AMK – mottok etter kort tid varsel om hendelsen, og B ble fraktet med legeskysbåt til X. Båten var ikke bemannet med lege. Fra X ble han fraktet i ambulanse med lege til sykehuset hvor han døde samme kveld. B etterlot seg ektefellen og to voksne særkullsbarn.
- (3) A fremmet krav mot Norsk pasientskadeerstatning som 27. januar 2006 fattet vedtak om at de etterlatte etter B hadde krav på erstatning. Begrunnelsen var at Bs dødsfall mest sannsynlig skyldtes svikt i AMK-sentralens vurdering, og at det burde ha vært sendt et legehelikopter til ulykkesstedet. Den 14. april 2008 ble det fattet vedtak om erstatningens størrelse. I beregningen av forsørgertapet ble det lagt til grunn en fordeling av særforbruket med 65 prosent på avdøde og 35 prosent på gjenlevende ektefelle. Bakgrunnen for denne fordelingen var at B hadde spart et betydelig beløp årlig som ble lagt til hans særforbruk. Erstatningsperioden – tapsperioden – ble satt til fem og et halvt år, fra dødsfallet og ut 2009.

- (4) A mente hun var tilkjent for liten erstatning for forsørgertap og påklaget vedtaket. Hun anførte at det var lagt til grunn for kort tapsperiode, og at tapet av ektefellens sparing, som var sparing til pensjonstiden, skulle vært tatt i betraktning ved fastsettelsen av forsørgertapet. Pasientskadenemnda stadfestet 1. oktober 2009 Norsk pasientskadeerstatnings vedtak.
- (5) A brakte vedtaket inn for Salten tingrett ved stevning 29. januar 2010. Hun opprettholdt de samme innsigelsene mot vedtaket som for Pasientskadenemnda. Tingretten avsa dom 19. mai 2010 med slik domsslutning:
- ”1. Staten ved Pasientskadenemnda frifinnes.**
- 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.”**
- (6) A anket til Hålogaland lagmannsrett og fastholdt de samme to anførselene som for tingretten. Lagmannsretten avsa dom 13. desember 2010 med slik domsslutning:
- ”1. Anken forkastes.**
- 2. Saksomkostnader tilkjennes ikke for lagmannsretten.”**
- (7) A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens rettsanvendelse og bevisvurdering i tilknytning til anførselen om at sparing for pensjonsformål må betraktes som forsørgelse. Det er ikke anket over lagmannsrettens fastsettelse av tapsperiodens lengde. For øvrig står saken i samme stilling som for lagmannsretten.
- (8) Den ankende part – A – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (9) Den ankende part er enig i at formuesoppbygging normalt ikke omfattes av forsørgertapserstatningen etter skadeserstatningsloven § 3-4. Sparing til forbruk kan imidlertid ikke ses som formuesoppbygging, men må vurderes på samme måte som andre kostnader som er nødvendig for å opprettholde den tilvante levestandard. Rt. 1998 side 639 viser at utgangspunktet om at skadevolder ikke skal bidra til formuesoppbygging ikke lenger står like sterkt. Man må se på formålet med sparingen. Pensjonssparing er sparing til fremtidig forbruk – altså sparing som skal benyttets til senere forsørgelse. Da må den manglende sparingen omfattes av forsørgertapet.
- (10) Det må anses bevist at ektefellene sparte for å sikre sin alderdom. At pengene ikke ble satt inn i en pensjonsforsikring eller lignende produkt kan ikke være avgjørende. As forklaring om formålet må legges til grunn.
- (11) Konsekvensbetraktninger tilsier at pensjonssparing bør vernes som forsørgelse. En høy levestandard på dødsfalltidspunktet ville blitt dekket gjennom forsørgertapserstatningen. Hvis man i stedet holder en nøktern levestandard for å prioritere fremtiden, blir man straffet ved utmålingen av forsørgertapet. Dette er en uheldig og urimelig løsning – særlig tatt i betraktning at det generelt oppfordres til pensjonssparing.
- (12) Forutsatt at pensjonssparing er vernet som forsørgertap, kan ikke tapsbegrensningsplikten i skadeserstatningsloven § 3-4 medføre innskrenkninger i utmålingen. A er i full jobb og kan ikke forventes å skaffe seg høyere inntekt. Hele den tapte sparingen bør derfor tas i

betraktning, og ektefellenes særforbruk bør settes til 50 prosent hver ved beregningen av forsørgertapet.

(13) A har nedlagt følgende påstand:

- ”1. Staten v/Pasientskadenemnda betaler erstatning til A fastsatt etter rettens skjønn.
2. Staten v/Pasientskadenemnda betaler As saksomkostninger for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett.”

(14) Ankemotparten – *Staten v/Pasientskadenemnda* – har i korte trekk anført:

(15) Den erstatningen A har fått utbetalt gir henne full kompensasjon for tap av forsørger. Sparing til pensjonsalderen er – på samme måte som all annen kapitaloppbygging – ikke vernet som forsørgertap. Rt. 1998 side 639 er et unntak som er begrunnet ut fra behovet for å opprettholde tilvant levestandard i tapsperioden. Begrunnelsen kan ikke overføres til den foreliggende saken. Avgjørelsen er dessuten kritisert i teorien. Det er ingen grunn til å utvide forsørgertapserstatningen ytterligere og pålegge skadevoldere å bidra til skadelidtes kapitaloppbygging.

(16) Ekteparet B og As sparing skiller seg ikke fra andre former for sparing. Det er ikke rettslig grunnlag for å oppstille en særregel for sparing til forbruk i pensjonsalderen. Konsekvensen av at A skulle få medhold ville bli at all kapitaloppbygging som skulle gå til senere forbruk, måtte tas i betraktning ved utmåling av forsørgertapet. Det fremgår av en rekke rettskilder at det ikke har vært hensikten.

(17) A er bare berettiget til å få dekket forsørgertapet frem til 2009. Etter dette må hun venne seg til en nedgang i levestandard. Skulle hun få medhold i anførselen om at det skal tas hensyn til sparing til forbruk også etter 2009, vil det innebære at hun får dekket forsørgertap etter utløpet av den fastsatte tapsperioden. En slik løsning harmonerer ikke med forutsetningen om at voksne friske mennesker skal forsørge seg selv og prinsippet om at tapsutmålingen skal begrenses til en omstillingsperiode. Sparing til forbruk innenfor tapsperioden kan tenkes å være dekket av forsørgertapet hvis det er nødvendig for å opprettholde den tilvante levestandard, men ikke sparing til forbruk som skal finne sted etter at tapsperioden er over.

(18) Subsidiært, hvis Høyesterett legger til grunn at det skal tas hensyn til sparingen, har A uansett ikke bevist at hun vil få et forsørgertap når hun blir pensjonist. For det første er det ikke bevist at de oppsparte beløpene ville blitt brukt til forsørgelse for ekteparet som pensjonister. For det andre hadde begge ektefellene statspensjoner som ville vært tilstrekkelig til forsørgelse. For det tredje har A faktisk brukt de pengene som var oppspart til andre formål enn forsørgelse, nemlig til oppussing av bolig og hytte – noe som må ses som forbruk til økt levestandard – altså ikke forbruk til opprettholdelse av tilvant levestandard.

(19) Staten v/Pasientskadenemnda har nedlagt slik påstand:

- ”1. Anken forkastes.
2. Staten v/Pasientskadenemnda tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.”

- (20) *Jeg er kommet til at anken må forkastes.*
- (21) Innledningsvis nevner jeg at domstolene kan prøve Pasientskadenemndas vedtak fullt ut, jf. Rt. 2006 side 1217.
- (22) Før jeg går inn på de rettslige spørsmålene, vil jeg peke på enkelte faktiske forhold. B var psykolog og hadde etablert seg som selvstendig næringsdrivende på slutten av nittitallet. Han hadde en brutto årsinntekt på cirka 1 150 000 kroner da han døde snaut 55 år gammel i 2004. A var da 53 år og hadde en årsinntekt på cirka 350 000 kroner. I årene før dødsfallet hadde ektefellene årvis spart i snitt 275 000 kroner. Av dette sto B for cirka 225 000 kroner. Ektefellene var gjeldfrie og hadde, da B døde, blant annet hus, fritidseiendom, seilbåt, bil og 1,6 millioner kroner på bankkonti.
- (23) Etter dødsfallet har A skiftet med Bs to særkullsbarn. Hun har overtatt blant annet huset og fritidseiendommen på skiftet. Hun har lønn og ulike pensjons- og trygdeytelser som innebar at hun i 2009 hadde en samlet brutto inntekt på nærmere 500 000 kroner.
- (24) I Pasientskadenemndas vedtak ble det lagt til grunn at Bs årlige sparing utgjorde 200 000 kroner, altså noe lavere enn det reelle gjennomsnittlige sparebeløpet i årene før dødsfallet. Dette beløpet ble lagt til hans særforbruk og er årsaken til at Bs særforbruk ble satt til 65 prosent i beregningen av forsørgertapserstatningen til A. Det er videre lagt til grunn at ektefellenes faste utgifter utgjorde 85 000 kroner i året. Tapsperioden ble – som nevnt – satt til fem og et halvt år. Det økonomiske forsørgertap ble på denne bakgrunn beregnet til 553 000 kroner. I tillegg ble det ytt erstatning for ikke-økonomisk forsørgertap og gravferdsutgifter.
- (25) Jeg går så over til de rettslige spørsmålene. Det følger av pasientskadeloven § 4 at tapsutmåling i denne saken er regulert av skadeserstatningsloven og alminnelige erstatningsrettslige regler. Skadeserstatningsloven § 3-4 har regler for utmåling av forsørgertap. De relevante delene av bestemmelsens første og annet ledd lyder:
- ”Erstatning for tap av forsørger ved dødsfall tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. (...)**
- Erstatning for tap av forsørger fastsettes under hensyn til forsørgingens omfang og den etterlattes muligheter for selv å bidra til sin forsørging.”**
- (26) Forsørgertapet er altså det tapet etterlatte lider som følge av bortfall av forsørgelse. Annet tap kan ikke kreves erstattet etter denne bestemmelsen. Dette medfører blant annet at den etterlattes økonomiske tap som følge av dødsfallet kan være høyere enn det som kan tilkjennes i forsørgertapserstatning. I Rt. 1998 side 639 på side 645 er forsørgertapet ytterligere presisert:
- ”Den forsørgede har krav på erstatning av sitt fulle forsørgertap slik at vedkommende kan opprettholde sin tilvante levestandard så langt denne er resultatet av avdødes forsørging, se Rt. 1950 side 573.”**
- (27) Av ordlyden i § 3-4 følger det at det også skal legges vekt på den etterlattes mulighet til selvforsørgelse. Dette henger sammen med lovgivernes forutsetning om at voksne friske mennesker er i stand til å forsørge seg selv, jf. Innstilling fra Erstatningslovkomitéen 1971 side 58 og NOU 1994: 20 Personskadeerstatning side 55. På denne bakgrunn bygger praksis på at det vanligvis skal være en omstillingsperiode hvor etterlatte får dekket sitt

fulle forsørgertap, mens det etter periodens utløp forutsettes at etterlatte er selvforsørget, jf. NOU 1994: 20 side 56. Som nevnt satte Pasientskadenemnda denne omstillingsperioden – eller tapsperioden – til fem og et halvt år for A. Periodens lengde ble opprettholdt av tingretten og lagmannsretten, og er ikke anket inn for Høyesterett. Jeg har derfor ikke foranledning til å gå nærmere inn på hvorvidt fem og et halvt år var en tilstrekkelig omstillingsperiode for A.

- (28) Det sentrale spørsmålet i saken er om sparing til forbruk i pensjonsalderen kan anses som forsørgelse etter § 3-4. Ut fra en ren ordlydsfortolkning faller kapitaloppbygging utenfor det som kan karakteriseres som forsørgelse. Sparing er ikke kommentert i forarbeidene til skadeserstatningsloven, men i NOU 1994: 20 Personskadeerstatning side 55 er sparing forutsatt å falle utenfor det som anses som forsørgelse:
- ”Når man skal vurdere forsørgelsens omfang må man imidlertid også ta hensyn til hvordan avdødes inntekt ble disponert. En del av netto disponibel inntekt ville ha gått med til avdødes personlige forbruk, sparing o.l.”**
- (29) Uttalelsen forutsetter at sparing skal behandles på samme måte som avdødes personlige forbruk og ikke skal tas i betraktning ved fastsettelse av forsørgertapet. Tilsvarende er lagt til grunn i Rt. 1976 side 1302 på side 1307.
- (30) Etter mitt syn bygger også Rt. 1998 side 639 på det samme utgangspunktet. Spørsmålet i saken var om avdrag på boliglån skulle omfattes av forsørgertapet til tross for at nedbetalingen av boliglånet innebar en kapitaloppbygging. Høyesterett kom, med reservasjoner for særlig store lån, til at låneavdrag skulle erstattes som forsørgertap ettersom betaling av avdrag var nødvendig for at familien skulle kunne opprettholde sin tilvante levestandard og beholde boligen de hadde bodd i ved forsørgerens død. Avgjørelsen er dermed et unntak fra hovedregelen om at kapitaloppbygging ikke dekkes av forsørgertapet.
- (31) Den ankende part anfører imidlertid at sparing til senere forsørgelse må stå i en annen stilling. Det hevdes at ektefellene var enige om å spare til sin alderdom, og bortfallet av denne sparemuligheten må falle inn under forsørgertapet. På bakgrunn av de rettskildene jeg alt har gjennomgått, kan jeg ikke se at sparingen i seg selv kan være forsørgelse. Sparingen kan imidlertid gi grunnlag for fremtidig forsørgelse. Hvis kapitaloppbyggingen skulle vært benyttet til å opprettholde tilvant levestandard i tapsperioden, ville dette fremtidige forbruket etter en konkret vurdering kunne være omfattet av forsørgertapet. Tapet ville i så fall være den neddiskonterte verdien av bidraget til den fremtidige forsørgelsen, og ikke den tapte sparingen. Men den etterlatte vil likevel indirekte få kompensasjon for den bortfalte sparingen.
- (32) I vårt tilfelle er det imidlertid anført at sparingen skal gå til forbruk etter tapsperiodens utløp. Periodens lengde er – som nevnt – ikke påanket til Høyesterett, og jeg kan ikke se at A indirekte kan få dekket forsørgertapet utenfor tapsperioden ved at bortfalt sparing i tapsperioden erstattes som forsørgertap. Det er dermed ikke nødvendig å ta stilling til i hvilken utstrekning sparingen ville blitt benyttet til fremtidig forsørgelse. Anken må etter dette forkastes.
- (33) Staten – som altså får fullt medhold – har nedlagt påstand om å bli tilkjent sakskostnader for Høyesterett. Saken har reist spørsmål av stor praktisk betydning som er lite behandlet i

rettspraksis, og jeg har derfor kommet til at ankende part ikke pålegges å erstatte ankemotpartens sakskostnader.

(34) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
  2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.
- (35) Dommer **Matheson**: Jeg er kommet til samme resultat som førstvoterende, men ser noe annerledes på deler av begrunnelsen.
- (36) Den ankende parts krav bygger på at den tapte sparingen i tapsperioden tilsvarer den senere tapte forsørgelsen. Med et slikt utgangspunkt kan jeg ikke se at det for løsningen kan legges avgjørende vekt på at forsørgertapet som er gjort gjeldende, oppleves utenfor tapsperioden.
- (37) Avgjørende for mitt syn er den begrensning som ligger i at forsørgertapsersättning ikke skal gå lenger enn til å gi den etterlatte mulighet til å opprettholde sin tilvante levestandard så langt denne er resultat av avdødes forsørging, jf. Rt. 1998 side 639 (på side 645).
- (38) Kjernes spørsmålet er etter dette om bortfall av fremtidige bidrag til opprettholdelse av tilvant levestandard under pensjonisttilværelsen, nyter erstatningsrettslig vern. I så fall vil tapet måtte begrenses til den neddiskonterte verdien av det bidraget som eventuell kapitaloppbygging kunne ha gitt til en fremtidig forsørgelse på et slikt nivå – ikke den tapte sparingen, slik også førstvoterende har understreket.
- (39) Slik denne saken ligger an er det ikke nødvendig for meg å ta endelig stilling til dette. Den ankende parts krav er utelukkende knyttet til tapt sparing. Et slikt tap nyter etter det jeg har pekt på ikke vern som forsørgertap. Noe erstatningsmessig tap i forhold til tilvant levestandard på et fremtidig pensjonstidspunkt, er ikke opplyst i saken. Også jeg mener derfor at anken må forkastes.
- (40) Dommer **Kallerud**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Webster.
- (41) Dommer **Stabel**: Likeså.
- (42) Dommer **Tjomsland**: Likeså.

(43) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Riktig utskrift bekrefte: